

När vård av unga kvinnor blir förtryckande

Varför låser vi in en grupp unga kvinnor och utsätter dem för åtgärder som isolering och bältesläggning? Är målet med det vi kallar omsorg snarast att anpassa dem till en önskvärd, och snäv femininitet? Är det klass som avgör hur vi bedömer det unga kvinnor gör – antingen som aggressivitet eller som självständighet? Det var något av det som diskuterades den 8 mars i ett samtal arrangerat av SocialPolitik.

Rubriken *"Vad är det som skrämmer och provocerar hos unga kvinnor så att just de utsätts för mest tvångsåtgärder som bältesläggning och isolering?"* lockade en engagerad och insatt publik på Internationella kvinnodagen 8 mars, i ABF-huset i Stockholm.

Det tunga ämnet till trots flöt samtalet i panelen lätt. Författaren **Åsa Moberg**, författare till bland annat [De omöjliga, från psykiatrireform till dyr och dålig vård](#), påminde om att detta att just unga kvinnor straffas och uppfostras inom vården inte är någon ny företeelse utan har gällt i alla tider.

– Det är ett förtryckande och disciplinerande system som fortsätter, och i alla jämförelser är de unga kvinnorna de mest utsatta, sa hon.

Tjejerna som finns i vård hos Statens institutionsstyrelse, mår betydligt sämre psykiskt än pojkarna i samma situation, de har till exempel mer av självskadande beteenden och ätstörningar.

–"Tjejerna är så svåra, vi vet inte hur vi ska hantera dem", sa **Maria Andersson Vogel**, när hon citerar personal på särskilda ungdomshem.

Hon är doktor i socialt arbete och forskare vid Kriminologiska

institutionen vid Stockholms universitet med särskilt intresse för flickor och hur de bygger sin femininitet under de förutsättningar som råder på särskilda ungdomshem.

Vad vi väljer för ord: flickor eller tjejer, kan redan det signalera hur vi ser på gruppen; i huvudsak som skör eller som kaxig.

Maria Andersson Vogel ifrågasätter att tjejer ska hållas inlåsta och utsättas för den repressiva vårdform som tvångsvård är, i en tid då "den unga flickan som är duktig i skolan, fri och självständig " dessutom blivit en sorts symbol och nyckel till framgång. Men "girl power"- mentaliteten är mest för medelklassens döttrar, medan arbetarklasstjejer som protesterar ses som utagerande och aggressiva på ett negativt sätt. För de tjejer som enligt LVU, lagen om vård av unga, blir inlåsta på SiS, på grund av att de har ett beteende som anses skadligt, gäller att de ska lära sig mer av ett borgerligt feminint förhållningssätt. En fortsättning på en tradition som tidigare handlade om att lära sig sköta ett hushåll och laga mat.

– Det blir en märklig krock när de ska disciplineras in i en femininitet som de aldrig varit en del av, sa Maria Andersson Vogel.

Samtal 8 mars på tema unga kvinnor i samhällsvård och psykiatri. Fr v Maria Moraes, Maria Andersson Vogel och Åsa Moberg. Foto: Anders Löwdin

Det finns en mängd regler på SiS-hemmen, och upplevelsen hos tjejerna är att dessa ofta används godtyckligt och som bestraffning. Särskilt hög risk att bli utsatt och bestraffad verkar det vara för tjejer med autismspektrumdiagnos, intellektuell funktionsnedsättning eller för dem som är särskilt begåvade.

– Något är allvarligt fel om vi inte på annat sätt kan hantera 13-14-åriga tjejer än att avskilja dem, säger Maria Andersson Vogel.

Maria Moraes som i dag driver flera företag, bland annat ett skyddat boende, är också socialpolitiker i Linköping. Hon var 13 år när hon begick sitt första grova rån och placerades på ett SiS-hem. Hon bekräftar bilden av att bestraffningar som indragna permissioner ges för enkla regelbrott och att institutionerna har stereotypa förhållningssätt till genus.

– Medan flickorna hade pyssel- och syrum så hade pojkarna biljard- och pingisbord.

För henne är SiS-vistelsen för 16 år sedan än idag ett lika stort trauma som andra övergrepp, exempelvis våldtäkt.

– Något i princip alla tjejer som hamnar i kriminalitet och tvångsvård varit med om, sa hon.

Att klä av sig och duscha inför personal, och att inte få vara nära andra inne på institutionen har satt djupa spår.

–Jag och min vän fick inte ha våra saccosäckar nära varandra, vi blev misstänkta för att ha ett homosexuellt förhållande – helt utan grund.

Ingen fanns som kunde föra hennes talan, och samma personal som hon förväntades samtala med och öppna sig för, var de som sedan låste in henne igen.

– SiS borde gå ut offentligt och be om ursäkt för hur de skadat människor. För mig personligen skulle det betyda mycket, säger Maria Moraes.

När publiken kom in i samtalet lyftes ytterligare frågor om makt och personalens bristande kompetens att stötta grupper med komplexa problembilder

Hur är det då möjligt att förändra rådande strukturer inom psykiatri och institutionsvård, vad är det som behövs? Några förslag som framfördes var:

- **Lyssna till dem som berörs.** Det pågår en utveckling för mer personcentrerad vård, och då är det viktigt att ställa frågor som "Vad vill du uppnå, vilka är dina förmågor och vilka resurser har du till förfogande?" Framför allt är det viktigt att lyssna till den berörda.
- **Haverikommission i socialtjänsten.** Innan det gått så långt som till en SiS-placering har oftast mycket gjorts i socialtjänsten. Kanske på grund av prestige och rädsla för att enskilda tjänstepersoner ska pekas ut görs

sällan ordentliga tillbakablickar och genomgångar. Genom att tillsätta en haverikommission och gå igenom hela den enskildes dokumentation, följa upp och utvärdera varför det gått snett kan det gå att hitta och åtgärda strukturella problem.

- **En ny vanvårdsutredning.** Vanvårdsutredningen omfattade åren 1920-1980, men det är tydligt att vanvården fortsätter på många av samhällets institutioner idag, inte minst SiS och det skulle därför behövas en ny utredning, ett tydligt erkännande av bristerna och upprättelse.
- **Individanpassade insatser.** Socialtjänsten beslutar om tvångsomhändertagande enligt LVU och vilka som ska placeras på SiS, som alltså inte kan välja vilka individer de ska ta emot. Behoven kan därför spreta åt olika håll. Det kan behövas tillgång till en rad olika specialister. Det viktiga är att insatser utgår från den enskildes behov, vilket inte alls är fallet idag.
- **Tidiga insatser.** Om myndigheterna vågade lägga mer pengar på tidiga insatser skulle det gå att förebygga större och allvarligare problem. Samstämmig forskning visar att föräldraskapsstöd gynnar en positiv utveckling hos barn och unga i riskzon för kriminalitet.
- **Förbjud fastspänning av barn under 18 år.** När det som ska vara vård skapar fler trauman är någonting fel.
- **Omfördelning av resurser.** När det visats att samhället, låt säga under en treårsperiod, inte lyckats med vård och behandling för en enskild så låt denna person och hennes nätverk i stället själva bestämma vad samma mängd resurser ska användas under kommande år.
- **Förändra agendan.** Det är valår och var och en kan ta kontakt med politiker och fråga vad de tänkt göra åt tvångsvården av unga kvinnor och kräva svar.

Text: Elin Engström

Foto: Anders Löwdin

Maria Moraes erfarenheter ligger till grund för pjäsen [Fakk alla som spelats i samarbete mellan Fryshuset och Unga Dramaten](#). Åsa Moberg till vänster. Foto: Anders Löwdin